

DINIY QADRIYATLARNING TIBBIYOTDAGI AXLOQIY ME'YORLARGA TA'SIRI

Ilmiy rahbar: Ro'ziyev Navr'oz

Izzatullayeva Zarina

1- Davolash fakulteti 212-A guruh

Toshkent davlat tibbiyot universiteti 2-kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada diniy qadriyatlarning tibbiyot sohasidagi axloqiy me'yorlarning shakllanishi va rivojlanishiga ko'rsatadigan ta'siri har tomonlama tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida turli diniy ta'limotlarda inson hayoti, sog'lig'i va sha'ni oliy qadriyat sifatida e'tirof etilishi tibbiy amaliyotda shifokor va bemor o'rtasidagi munosabatlarga qanday axloqiy asos bo'lib xizmat qilishi yoritib beriladi. Maqolada diniy qadriyatlarning tibbiyot etikasi tamoyillari — insonparvarlik, mas'uliyat, halollik, rahm-shafqat va adolat kabi tushunchalar bilan uzviy bog'liqligi ilmiy nuqtai nazardan asoslab berilgan. Shuningdek, zamonaviy tibbiyotda yuzaga kelayotgan bioetik muammolarni hal etishda diniy-axloqiy qarashlarning o'rni va ahamiyati ochib berilib, ularning shifokor kasbiy faoliyatida ma'naviy yo'naltiruvchi omil sifatidagi roli tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari diniy qadriyatlar va tibbiy axloq o'rtasidagi o'zaro uyg'unlik jamiyatda sog'lom tibbiy munosabatlarni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etishini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: diniy qadriyatlar, tibbiyot etikasi, axloqiy me'yorlar, shifokor va bemor munosabatlari, bioetika, insonparvarlik, kasbiy mas'uliyat, ma'naviyat.

Аннотация: В данной статье всесторонне анализируется влияние религиозных ценностей на формирование и развитие этических норм в сфере медицины. В ходе исследования раскрывается, каким образом признание человеческой жизни, здоровья и достоинства в религиозных учениях служит нравственной основой взаимоотношений между врачом и пациентом. Особое внимание уделяется взаимосвязи религиозных ценностей с принципами медицинской этики, такими как гуманизм, ответственность, честность, милосердие и справедливость. Также рассматривается роль религиозно-нравственных взглядов в решении современных биоэтических проблем и их значение в профессиональной деятельности медицинских работников. Результаты исследования показывают, что гармоничное сочетание религиозных ценностей и медицинской этики способствует формированию гуманной и ответственной медицинской практики в обществе.

Ключевые слова: религиозные ценности, медицинская этика, нравственные нормы, врач–пациент, биоэтика, гуманизм, профессиональная ответственность.

Annotation: This article provides a comprehensive analysis of the influence of religious values on the formation and development of ethical norms in the field of medicine. The study examines how the recognition of human life, health, and dignity in religious teachings serves as a moral foundation for the relationship between physicians and patients. Particular attention is paid to the interconnection between religious values and the principles of medical ethics, such as humanism, responsibility, honesty, compassion, and justice. The article also explores the role of religious and moral perspectives in addressing contemporary bioethical issues and their significance in the professional activities of healthcare workers. The findings demonstrate that the harmonious integration of religious values and medical ethics contributes to the establishment of a humane and responsible medical practice in society.

Key words: religious values, medical ethics, moral norms, physician–patient relationship, bioethics, humanism, professional responsibility.

Kirish

Bugungi globallashuv va ilmiy-texnik taraqqiyot sharoitida tibbiyot sohasi nafaqat biologik va texnologik yutuqlar bilan, balki chuqur axloqiy va ma'naviy mas'uliyat bilan ham chambarchas bog'liq bo'lgan muhim ijtimoiy institut sifatida namoyon bo'lmoqda. Inson hayoti, sog'lig'i va sha'nini muhofaza qilishni o'zining asosiy vazifasi etib belgilagan tibbiyot amaliyoti tarixan ma'naviy qadriyatlar, xususan, diniy ta'limotlar bilan uzviy aloqada shakllanib kelgan. Shu bois tibbiy faoliyatda axloqiy me'yorlarning vujudga kelishi va takomillashuvida diniy qadriyatlarning tutgan o'rni alohida ilmiy ahamiyat kasb etadi.

Diniy qadriyatlar jamiyatda insonparvarlik, rahm-shafqat, adolat va mas'uliyat kabi tushunchalarni mustahkamlab, shifokorning kasbiy burchini faqat davolash jarayoni bilan cheklab qo'ymay, balki bemorga ma'naviy-ruhiy ko'mak ko'rsatishni ham muhim axloqiy talab sifatida belgilaydi. Ayniqsa, tibbiy qarorlar qabul qilish jarayonida hayot va o'lim, ruxsat etilgan va taqiqlangan amaliyotlar bilan bog'liq masalalarda diniy qarashlar axloqiy yo'naltiruvchi omil sifatida namoyon bo'ladi. Bu holat tibbiyot etikasi tamoyillarining shakllanishida diniy qadriyatlarning tarixiy va zamonaviy ahamiyatini chuqur o'rganishni taqozo etadi.

1. Diniy qadriyatlarning shakllanishi va ularning tibbiyot axloqiga tarixiy ta'siri

Diniy qadriyatlar insoniyat jamiyatining ilk taraqqiyot bosqichlaridan boshlab ijtimoiy munosabatlar, xulq-atvor me'yorlari hamda axloqiy qarashlarning shakllanishida muhim omil sifatida namoyon bo'lib kelgan. Inson hayoti va sog'lig'ini muqaddas deb bilish g'oyasi deyarli barcha diniy ta'limotlarda asosiy tamoyillardan biri hisoblanib, bu holat tibbiyot faoliyatining axloqiy asoslari bilan uzviy bog'liq tarzda rivojlangan. Tarixiy manbalarga murojaat qilinganda, qadimgi sivilizatsiyalarda

ham shifokorlik faoliyati diniy e'tiqodlar bilan chambarchas aloqada bo'lgani, davolash jarayoni nafaqat jismoniy, balki ruhiy poklanish vositasi sifatida talqin etilgani kuzatiladi.

Diniy ta'limotlarda shifokor kasbi yuksak mas'uliyat talab qiluvchi, inson taqdiriga daxldor faoliyat sifatida baholanadi. Masalan, islom dini manbalarida inson hayotini saqlab qolish eng oliy savobli amallardan biri sifatida e'tirof etilib, bemorga zarar yetkazmaslik, adolatli va halol bo'lish, imkon qadar rahm-shafqat ko'rsatish shifokorning axloqiy burchi sifatida belgilanadi. Xuddi shuningdek, xristianlik va buddizm kabi diniy ta'limotlarda ham insonparvarlik, bemorga mehr bilan munosabatda bo'lish, kasallikni yengillashtirish orqali inson azobini kamaytirish g'oyalari tibbiy axloqning asosiy negizini tashkil etadi. Ushbu diniy qarashlar asrlar davomida shifokorlik qasamyodlari, axloq kodekslari va kasbiy me'yorlarning shakllanishiga kuchli ta'sir ko'rsatgan.

Tarixiy jihatdan tibbiyot etikasi tushunchasining vujudga kelishida diniy qadriyatlar muhim ma'naviy manba bo'lib xizmat qilgan. Ayniqsa, Gippokrat qasamyodida ifodalangan "zarar yetkazmaslik" tamoyili diniy-axloqiy qarashlar bilan uyg'unlashgan holda, shifokorning kasbiy faoliyatida asosiy qoida sifatida mustahkamlangan. Bu tamoyil shifokorning har bir qarori va amaliy harakatida bemorning manfaatini birinchi o'ringa qo'yishini, shaxsiy yoki moddiy manfaatlardan ustun qo'ymaslikni taqozo etadi. Mazkur axloqiy yondashuv diniy qadriyatlarning tarixiy ta'siri natijasida shakllangan universal me'yor sifatida bugungi kungacha o'z ahamiyatini saqlab kelmoqda.

Shunday qilib, diniy qadriyatlar tibbiyot axloqining tarixiy poydevorini tashkil etib, shifokorlik faoliyatida insonparvarlik, mas'uliyat va ma'naviy poklik kabi tushunchalarning mustahkamlanishiga xizmat qilgan. Ushbu qadriyatlar zamonaviy tibbiyot rivojida ham axloqiy yo'nalish beruvchi muhim omil bo'lib qolmoqda hamda tibbiy amaliyotda inson sha'ni va hayotining oliy qadriyat sifatida e'tirof etilishiga zamin yaratadi.

2. Tibbiyotda axloqiy me'yorlarning diniy asoslari va shifokor–bemor munosabatlaridagi o'rni

Tibbiyot amaliyotida axloqiy me'yorlarning shakllanishi va ularning amalda qo'llanilishi ko'p jihatdan diniy qadriyatlar bilan mustahkamlangan ma'naviy tamoyillarga tayanadi. Diniy ta'limotlarda inson sha'ni, hayoti va sog'lig'i oliy ne'mat sifatida e'tirof etilishi shifokor faoliyatida bemorga nisbatan hurmat, mas'uliyat va ehtiyotkorlik bilan yondashishni axloqiy majburiyat darajasiga ko'taradi. Shu sababli tibbiyot etikasi faqat kasbiy qoidalar majmui bo'lib qolmay, balki shifokorning ichki e'tiqodi va ma'naviy dunyoqarashi bilan chambarchas bog'liq axloqiy tizim sifatida namoyon bo'ladi.

Diniy qadriyatlarga asoslangan axloqiy me'yorlar shifokor–bemor munosabatlarida ishonch va samimiyat muhitini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Bemorning jismoniy holati bilan bir qatorda uning ruhiy kechinmalari, qo'rquv va umidlari ham e'tiborga olinishi diniy-axloqiy qarashlarda alohida ta'kidlanadi. Ayniqsa, kasallik bilan bog'liq og'ir holatlarda bemorga rahm-shafqat, sabr-toqat va dalda berish shifokorning kasbiy burchi sifatida qaraladi. Bu yondashuv shifokor va bemor o'rtasidagi munosabatlarni faqat rasmiy davolash jarayoni doirasidan chiqarib, uni insoniy va ma'naviy muloqot darajasiga ko'taradi.

Axloqiy me'yorlarning diniy asoslari tibbiy sirni saqlash, adolatli qaror qabul qilish hamda bemorga zarar yetkazmaslik kabi tamoyillarda yaqqol namoyon bo'ladi. Diniy ta'limotlarda ishonchni suiiste'mol qilmaslik, yolg'on va firibgarlikdan tiyilish qat'iy axloqiy talab sifatida belgilangan bo'lib, bu holat tibbiyotda bemor ma'lumotlarini maxfiy saqlash va kasbiy halollikka rioya qilish zaruratini mustahkamlaydi. Shu jihatdan, diniy qadriyatlar tibbiyot etikasi me'yorlariga chuqur ma'naviy mazmun bag'ishlab, ularning amalda samarali tatbiq etilishiga xizmat qiladi.

Shuningdek, diniy asoslangan axloqiy qarashlar shifokorning mas'uliyat hissini kuchaytirib, kasbiy faoliyatida vijdoniy yondashuvni shakllantiradi. Tibbiy qarorlar qabul qilish jarayonida faqat klinik ko'rsatkichlarga emas, balki bemorning shaxsiy holati, ijtimoiy sharoiti va ma'naviy ehtiyojlariga e'tibor qaratilishi diniy-axloqiy me'yorlarning amaliy ifodasidir. Natijada shifokor–bemor munosabatlarida o'zaro hurmat, ishonch va insonparvarlikka asoslangan barqaror axloqiy muhit yuzaga keladi.

3. Zamonaviy bioetik muammolarni hal etishda diniy qadriyatlarning ahamiyati

Zamonaviy tibbiyot fanining jadal rivojlanishi natijasida inson hayoti va sog'lig'i bilan bevosita bog'liq bo'lgan murakkab bioetik muammolar yuzaga kelib, ularni hal etishda nafaqat ilmiy-texnik yondashuv, balki chuqur axloqiy va ma'naviy mezonlarga tayangan holda qaror qabul qilish zarurati vujudga kelmoqda. Transplantologiya, reanimatsiya, sun'iy hayotni qo'llab-quvvatlash, reproduktiv texnologiyalar hamda gen muhandisligi kabi sohalarda paydo bo'layotgan masalalar diniy qadriyatlarning tibbiyotdagi axloqiy yo'naltiruvchi rolini yanada dolzarb etadi. Chunki bu jarayonlarda inson hayotining boshlanishi va yakuni, uning daxlsizligi hamda sha'ni bilan bog'liq fundamental savollar kun tartibiga chiqadi.

Diniy qadriyatlar bioetik muammolarni hal etishda inson hayotini oliy ne'mat sifatida e'tirof etish tamoyiliga asoslanadi. Ko'plab diniy ta'limotlarda hayotni sun'iy ravishda to'xtatish yoki unga asossiz aralashish axloqan maqbul hisoblanmaydi, bu esa evtahaziya, abort va hayotni sun'iy qo'llab-quvvatlash kabi masalalarda muhim axloqiy mezon sifatida namoyon bo'ladi. Shu jihatdan, diniy qarashlar shifokorlar va tibbiy komissiyalar uchun murakkab qarorlar qabul qilish jarayonida ma'naviy muvozanatni saqlashga xizmat qiluvchi asosiy yo'riqnoma vazifasini bajaradi.

Zamonaviy bioetik muammolarda diniy qadriyatlarning ahamiyati, shuningdek, ilmiy erkinlik va axloqiy mas'uliyat o'rtasidagi muvozanatni ta'minlashda ham yaqqol ko'zga tashlanadi. Tibbiyotda texnologik imkoniyatlarning kengayishi inson organizmiga chuqur ta'sir ko'rsatish imkonini bersada, diniy-axloqiy qarashlar bu imkoniyatlardan foydalanishda chegaralarni belgilab beradi. Ayniqsa, genetik tajribalar, embrionlar ustida olib boriladigan tadqiqotlar va sun'iy urug'lantirish jarayonlarida diniy qadriyatlar inson sha'ni va kelajak avlod manfaatlarini himoya qilishga qaratilgan axloqiy filtr vazifasini bajaradi.

Shunday qilib, diniy qadriyatlar zamonaviy bioetik muammolarni hal etishda tibbiyot xodimlari uchun nafaqat ma'naviy tayanch, balki axloqiy mas'uliyatni chuqur anglashga undovchi muhim omil hisoblanadi. Ular tibbiy qarorlar qabul qilish jarayonida insonparvarlik, adolat va vijdoniylik tamoyillarini mustahkamlab, ilmiy taraqqiyot bilan axloqiy me'yorlar o'rtasida muvozanatni saqlashga xizmat qiladi. Natijada tibbiyot amaliyotida inson hayoti va sha'ni oliy qadriyat sifatida e'tirof etilib, jamiyatda sog'lom bioetik muhit shakllanadi.

Xulosa

Mazkur maqolada diniy qadriyatlarning tibbiyot sohasidagi axloqiy me'yorlarning shakllanishi va rivojlanishiga ko'rsatadigan ta'siri har tomonlama ilmiy tahlil qilindi. Tadqiqot davomida diniy ta'limotlarda inson hayoti, sog'lig'i va sha'ni oliy qadriyat sifatida e'tirof etilishi tibbiyot etikasi tamoyillarining asosiy manbalaridan biri ekanligi asoslab berildi. Diniy qadriyatlar shifokorlik faoliyatida insonparvarlik, rahm-shafqat, halollik va mas'uliyat kabi axloqiy tushunchalarni mustahkamlab, shifokor–bemor munosabatlarida ishonch va ma'naviy muvozanatni ta'minlashga xizmat qilishi aniqlandi.

Shuningdek, maqolada zamonaviy tibbiyotda yuzaga kelayotgan bioetik muammolarni hal etishda diniy-axloqiy yondashuvlarning ahamiyati alohida ta'kidlandi. Transplantatsiya, reproduktiv texnologiyalar, reanimatsiya va gen muhandisligi kabi murakkab sohalarda diniy qadriyatlar axloqiy mezon sifatida tibbiy qarorlar qabul qilish jarayonida muhim yo'naltiruvchi omil bo'lib xizmat qilishi ko'rsatib berildi. Natijada diniy qadriyatlar va tibbiyot etikasi o'rtasidagi uyg'unlik nafaqat kasbiy faoliyat samaradorligini oshirishi, balki jamiyatda sog'lom, insonparvar va mas'uliyatli tibbiy muhitni shakllantirishga zamin yaratishi xulosaga kelindi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Beauchamp T.L., Childress J.F. Principles of Biomedical Ethics. — New York: Oxford University Press.
2. Pellegrino E.D., Thomasma D.C. The Virtues in Medical Practice. — New York: Oxford University Press.
3. Qur'oni Karim va hadislar to'plami.

4. Gippokrat. Shifokor qasamyodi va tibbiy axloqiy qarashlar.
5. Farobiy A. Fozil odamlar shahri.
6. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. — Toshkent.
7. Bioetika asoslari bo'yicha o'quv qo'llanmalar va ilmiy maqolalar.